

ще багато років по тому привертало увагу дослідників (педагогів, лікарів та інших фахівців). На сучасному етапі користуючись надбаними історичними розробками та методиками сучасного виховання, багато уваги також приділяється вирішенню цієї проблеми, науковцями ведеться пошук інноваційних технологій та активно використовується інтерактивний

метод спілкування з неповнолітніми. Все це тому, що актуальність цієї проблеми гостро стоїть у сучасному суспільстві, а рівень злочинності та безпритульності неуклібно зростає щороку, тому вирішення проблеми корекції девіантної поведінки неповнолітніх є важливим питанням процесу сучасного навчання та виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кащенко В.П. Педагогическая коррекция: Исправление недостатков характера у детей и подростков / В.П. Кащенко. – М., 1999.
2. Новиков Н.И. Избранные педагогические сочинения / Н.И. Новиков. – М., 1959.
3. Корчак Я. Как любить ребенка: Книга о воспитании / Я.Корчак. – М., 1990.

тани / Я.Корчак. – М., 1990.

4. Кащенко В.П. Педагогическая коррекция: Исправление недостатков характера у детей и подростков / В.П. Кащенко. – М., 1995.

5. Сковорода Г.С. Повне зібрання творів / Г.С. Сковорода. – К., 1973.

Подано до редакції 22.03.13

УДК 37.037.1 (045)

В. М. Пристинський, Т. М. Пристинська, А. В. Осінцов **ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я В АКсіОЛОГіЧНОМУ** **ДИСКУРСі СУЧАСНОї ОСВіТИ**

У статті подано теоретичний аналіз щодо здоров'я і здорового способу життя як феномену глобального значення, як філософської, соціально-педагогічної, економічної, біологічної і медичної категорій, як особистісної і соціальної цінності. Акцентується увага на тому, що соціально-обумовлений і свідомий вибір молоддю здорового й активного стилю життя, незаперечних цінностей здоров'я визначає відповідальність кожного за їх реалізацію в суспільстві.

Ключові слова: феномен, здоров'я, культура, здоровий спосіб життя, освіта, цінність, учнівська і студентська молодь, навчальний заклад, суспільство.

Постановка проблеми. Світова наука вважає збереження здоров'я людини однією з глобальних проблем сучасності, розв'язання якої обумовлює не тільки кількісні та якісні перспективи майбутнього розвитку людства, а й сам факт його подальшого існування як біологічного виду. Нині проблема загрози здоров'ю розглядається світовою спільнотою як антропологічний виклик планетарного масштабу (поряд із загрозою світової війни, екологічними катаклізмами, нерівністю в економічному розвитку країн, демографічною загрозою, недостатністю природних ресурсів, наслідками науково-технічного і науко-техногенного прогресу тощо) [3, 4, 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині феномен здоров'я вже не вважається суто медичною проблемою. Більше того, медичний аспект становить лише його незначну частину. Узагальнені дані наукових досліджень залежності здоров'я людини від різних чинників свідчать, що система охорони здоров'я обумовлює лише 10 % усього комплексу впливів; приблизно 20 % припадає на екологію, 20 % - на спадковість і майже 50 % – на умови і спосіб життя. Тобто медичний аспект уже не є головним серед різноманітних впливів на здоров'я людини. У той же час, за даними останніх досліджень і публікацій, насамперед

з валеології і медицини, оптимальна рухова активність людини, використання засобів фізичної культури і спорту, різноманітних рухових систем відновлення і рекреації вважається одним із провідних чинників збереження здоров'я [1, 6].

Фізична культура в означеному контексті є результатом багатогранної творчої діяльності суспільства, що успадковує такі її духовні цінності, як генерування здорового способу життя та зміцнення здоров'я, гармонійний фізичний розвиток, забезпечення продуктивної професійної діяльності, виховання естетичних ідеалів та етичних норм особистості тощо [2, 4, 5].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування умов формування у студентів і учнівської молоді соціальної відповідальності за здоров'я як духовно-ціннісної категорії особистості.

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, провідним напрямом створення в суспільстві здоров'язбережувального середовища повинно стати формування сучасного валеологічного уявлення молоді про здоровий спосіб життя, культуру здоров'я особистості, які полягають у спрямованості дій суспільства для усвідомлення кожною людиною необхідності збереження, зміцнення, споживання (привласнення), від-

новлення і передачі здоров'я як духовно-ціннісного феномену; сприйняття духовного і фізичного здоров'я, довголіття і працездатності як провідних життєвих цінностей суспільства [4, 5].

Саме ці аспекти є пріоритетними в діяльності науково-дослідної лабораторії "Духовне і фізичне виховання учнівської молоді та студентів" (зав. лабораторії – к. п. н., доцент В. Пристинський; науковий керівник – д. п. н., професор В. Григоренко), кафедри теоретичних та методичних основ фізичного виховання і реабілітації (зав. кафедри, ректор університету – д. п. н., професор С. Омельченко) ВНЗ "Донбаський державний педагогічний університет". За означеним напрямом ведеться плідне співробітництво з науково-дослідним інститутом "Духовний розвиток людини" Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (директор – член-кореспондент НАПН, зав. кафедри педагогіки, д.п.н., професор Г. Шевченко), а також науково-дослідною лабораторією "Духовного і пізнавального розвитку особистості" Маріупольського державного університету (зав. лабораторії – зав. кафедри фізичного виховання, к. п. н. А. Осіпцов).

На наше переконання, здоров'я людини слід вважати феноменом глобального значення, який повинен розглядатись як філософська, соціально-педагогічна, економічна, біологічна, медична категорії, як об'єкт споживання та привнесення капіталу країни, як особистісна і суспільна цінність. Розуміння здоров'я і культури здоров'я як феномену передбачає принаймні чотири його складові: психосоматичну (фізичну), психічну (розумову), соціальну (суспільну) і духовну (власні ідеали і світогляд). Усі вони є невід'ємними і взаємопов'язаними та визначають здоровий спосіб життя як сукупність людської діяльності щодо збереження і зміцнення здоров'я, реалізацію особою людських функцій щодо діяльності зі створення умов здоров'язбережувального середовища (праці, навчання, відпочинку, побуту тощо). Отже, феномен культури здоров'я передбачає смислотвірчі дії людини, що безпосередньо спрямовані або опосередковано стосуються формування, збереження, зміцнення, споживання, відновлення і передачі здоров'я.

Викладені міркування дають підстави сподіватися, що реалізація потенціалу особистісного і суспільного здоров'я може бути здійснена тільки на засадах науково обґрунтованих заходів, які повинні стати соціокультурною стратегією державної і громадської політики країни, тобто цілеспрямованою **системою формування здорового способу життя людини**.

Високе практичне значення у формуванні здорового способу життя має освіта, місія якої нині повинна полягати не тільки у формуванні певних професійних знань, умінь і навичок, а й у вихованні сучасної молоді в дусі незаперечного пріоритету цінностей особистісного і громадського здоров'я. У розвиненому суспільстві рівень здоров'я визначається також і рівнем загальної освіченості людини. Чим вище освітній рівень певного соціального середовища (навчального закладу), тим кращі, як правило, в ньому узагальнені показники здо-

ров'я. Сучасну освіту в контексті збереження здоров'я слід розглядати не тільки як освіту суто валеологічну, а більш широко – як загальну освіту в цілому. Чим більш глибокі і ґрунтовні знання основних природознавчих, філософських, гуманітарних наук, тим більше можливостей створювати в суспільстві (навчальному закладі) системне уявлення про феномен культури здоров'я [4, 5].

Коли йдеться мова про здоров'я певної групи людей, ми повинні мати на увазі найближче, відносно постійне оточення людини, тобто її родина, друзі, знайомі – коло повсякденного спілкування, де людина майже щоденно перебуває, постійно на нього впливає своєю поведінкою. З іншого боку, найближче оточення своєю поведінкою, спілкуванням, ставленням до життєвих проявів впливає на людину. Саме тут, у найближчому оточенні, передовсім відбувається позитивний (або ж негативний) вплив на розуміння феномену здоров'я. Вплив через найближче оточення людини значною мірою формує стиль і спосіб її життя, створює певне психологічне середовище, визначає пріоритет духовних цінностей, ступінь соціальної відповідальності кожного. У свою чергу особа, як суб'єкт оточення, має можливість позитивно (або ж негативно) впливати на певну групу людей особистим прикладом, наданням інформації чи ставленням до дій і процесів, що відбуваються в її оточенні. Отже, комплекс впливів, чинників і умов життя в найближчому оточенні визначає і ставлення до здоров'я певної групи людей. Тобто, як кожна людина несе певну частку особистої відповідальності за здоров'я всього людства (суспільства, навчального закладу), так і людство (суспільство, навчальний заклад) певною мірою відповідальні за здоров'я кожної людини.

З практичної точки зору це означає, що, з одного боку, держава відповідає за здоров'я своїх громадян, а з іншого – кожний громадянин відповідальний за суспільне здоров'я. Таке сприйняття феномену здоров'я, на наш погляд, є дещо нехарактерне для українського менталітету, зважаючи на давню звичку покладатися на державу з усіх кардинальних проблем устрою суспільного буття. Тому розвиток валеологічної свідомості є одним із найактуальніших завдань освітянської галузі щодо формування здорового способу життя учнівської і студентської молоді України.

Ідея відповідальності за здоров'я повинна стати соціально-педагогічним підґрунтям розвитку духовної культури особистості. Під цим положенням ми передбачали б, насамперед, формування цінностей здорового способу життя, коли духовне і фізичне, психічне і соціальне благополуччя забезпечуватимуть довголіття і працездатність, відповідальність кожної людини за збереження життя на Землі.

Соціальна відповідальність, на наш погляд, установлює характер взаємозв'язку волі і необхідності бути здоровим, а також виступає як процесуальний взаємозв'язок, тобто духовно-практична діяльність щодо реалізації цієї необхідності. Ще Кант стверджував, що необхідність – це зовнішній світ, а воля – це світ людини, тобто діяльність ця пов'язана

з вибором людини. Отже, активний, соціально обумовлений вибір здорового способу життя, незаперечних цінностей здоров'я визначає й відповідальність людини, перетворюючи її в справді культурного (вільного) суб'єкта.

На наш погляд, формування відповідального валеологічного світогляду молоді повинно здійснюватися на основі створення і реалізації певних соціально-педагогічних умов. Так, по-перше, це формування **гносеологічних (пізнавальних) цінностей**, тобто відповідальності за адекватне визначення об'єктивної необхідності бути здоровим (*цілепокладання*), а також адекватну оцінку суб'єктом своїх здатностей реалізувати необхідність бути здоровим (*рефлексія*). По-друге, це **самовизначення**, тобто відповідальність за правильний вибір ефективних засобів, методів, форм, оздоровчих технологій реалізації здорового способу життя; відповідальність за ціннісно-обґрунтований вибір альтернатив поведінки щодо збереження здоров'я; відповідальність за вибір активної життєвої позиції щодо зміцнення, споживання, відновлення і передачі здоров'я. По-третє, це **самовдосконалення**, тобто відповідальність за волювативну інтенцію і за результати практичних дій, завдяки яким досягається поставлена мета бути здоровим; відповідальність за вірність ідеї постійного

вдосконалювання стану психосоматичного, духовного і соціального здоров'я.

Таким чином визначені соціально-педагогічні умови асимілюють поряд із давніми традиціями українського тіловиховання і нові концепції реалізації проблеми соціальної відповідальності за здоров'я як особистісно-ціннісної категорії духовної культури.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результатом нашого наукового пошуку стали розробка інноваційних освітніх моделей, інтерактивних технологій та соціально-педагогічних й організаційно-методичних умов їх реалізації у створенні здоров'язберезувального середовища навчального закладу; теоретичне обґрунтування базових понять щодо розуміння феномену здоров'я, культури здоров'я особистості, ідеї соціальної відповідальності кожного за формування здорового способу життя.

Перспективою подальших досліджень з означеної проблеми є розробка, наукове обґрунтування та впровадження у навчально-виховний процес дидактичного алгоритму інтерактивних вправ-завдань, що сприятиме генеруванню здорового способу життя як соціально-педагогічного чинника реалізації прагнення особистості до гармонійного фізичного розвитку, ідеалу поєднання духовної і тілесної досконалості людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апанасенко Г. Л. Книга о здоровье / Г. Л. Апанасенко. – К. : Медицина, 2007. – 132 с.
2. Мандюк А. Б. Цінності здорового способу життя в традиційній народній культурі українців / А. Б. Мандюк, Ю. В. Петришин // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2006. – № 2. – С. 150 – 152.
3. Ніколаєнко С. Поліпшення здоров'я дітей – запорака здоров'я нації / С. Ніколаєнко // Фізична культура в школі. – 2006. – № 5. – С. 2 – 7.
4. Пристинский В. Н. Духовное и физическое здоровье – приоритетные жизненные ценности общества в современном кросс-культурном информационном пространстве / В. Н. Пристинский, Т. Н. Пристинская // Актуальні проблеми розвитку традиційних і східних єдиноборств : збірник наук. статей V міжн. (Інтернет) наук.-метод. конф. – Х. : Акад. ВВ МВС

України, 2011. – Вип. 5. – 215 с. – С. 159 – 162.

5. Пристинський В. М. Соціально-педагогічні чинники реалізації технологій формування індивідуальної Я-концепції здоров'я студентів / В. М. Пристинський, А. П. Федоров // Наука і освіта : наук.-практ. журн. Півд. наук. центру НАПН України. – 2012. – № 2/СVІІІ. – С. 82 – 85.

6. Романчук О. П. Основні напрями фізичного виховання в школі та їх можливі наслідки / О. П. Романчук, О. М. Овчарук, В. В. Бобошко // Наука і освіта : наук.-практ. журн. Півд. наук. центру НАПН України. – 2012. – № 2/СVІІІ. – С. 4 – 7.

7. Теоретико-методологічні засади формування здорового способу життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://horting.org.ua/node/1069>. – Назва з екрану.

Подано до редакції 22.03.13